

Jiří Suchý a Jiří Šlitr se zasloužili o stát

Jan Kolář

Tato provokativní věta otevírá rozsáhlou publikaci Pavla Klusáka *Suchý & Šlitr / Semafor 1959–1969*. Autor vzápětí dokládá, proč si to myslí, a uvádí pozitiva, která divadlo poskytlo Československu: snahu o lepší společnost, vysvobození jazyka ze zajetí moci, radost, kreativitu, nový hudební rytmus...

Z natáčení *Dobře placené procházky* Foto archiv nakladatelství Host

Průzkum semaforové kulturní historie začíná zkoumáním uměleckého ústrojení obou tvůrců od mladých let, Suchého okouzlením divadlem V + W, jeho inspirací poetismem a Nezvalem především, u Šlitra pak láskou k jazzu, založením Rychnovského dixielandu a oslněním koncerty dixielandového orchestru G. E. Bella v krátkém záchvěvu relativní svobody našich prvních poválečných let. (Kupodivu ani větou není zmíněn anglický komik George Formby, díky němuž i Suchý chtěl být komikem a bendžo se mu stalo hlavním doprovodným nástrojem.) Autor pokračuje Redutou, spoluprací se spořilovským sousedem Ivanem Vyskočilem na tzv. text-appealech, při nichž Reduta praskala ve švech, vzájemným souzněním, které zanedlouho vyústilo v založení Divadla

Na zábradlí a první (ovšem i poslední) společné divadelní projekty, hry *Kdyby tisíc klarinetů* a *Faust*, *Markétka*, *služka a já*, které spíš než „dramata“ byly jen o něco rafinovanější text-appealy.

Je to podrobný popis předsemaforových dějů, se spoustou detailů, které nikde jinde nenajdete. Podrobně je popsán například Suchého dobrovolně-nedobrovolný odchod ze Zábradlí či Šlitrova a Havlíkova role při návratu do Reduty, počátky autorské písničkové tvorby S + Š atd. Pavel Klusák je profesí hudební kritik a publicista a pohled na situaci populární hudby té doby si tu komplexně přečteme možná vůbec poprvé. Že Suchý uvedl na českou scénu rokenrol, je patrně známé, charakteristika (skifflového) soundu Akord klubu asi ne.

Pavel Klusák: *Suchý & Šlitr / Semafor 1959–1969*

Brno, Host 2024, 445 stran

I hudba ze Semaforu včetně evergreenů je ovšem v knize hodnocena v průběhu desetiletí, ohraničeného tvorbou dvojice S + Š. Čteme o proměnách Havlíkovy kapely, pěveckém výrazu a kultu semaforových star (Pilarová, Hegerová, Matuška, Štědrý, Gott a samozřejmě Suchý), ale také o proměnách dobového vkusu (nástup tzv. bigbítu), ústupu ze slávy a správném rozhodnutí S + Š věnovat se výhradně divadlu. Páteř knize však dodává zejména to, že nejen zlatá semaforová éra je nahlížena ve společenském kontextu. Autor dobře ví, že žádný kulturní jev nevisí ve vzduchoprázdnu, je podmíněn dobovou atmosférou a politickou situací. Ta byla v „liberálních“ šedesátých letech rozporná, pohybovala se mezi chvílemi značného uvolnění a poté zas utahování šroubů – co jenom bychom

Koncert Literárních novin, Lucerna Foto archiv nakladatelství Host

za ni v následující tupé a tvrdé normalizaci dali! Suchý se Šlitrem byli přirozené děti své doby a možná si ani neuvědomovali, že jejich divadlo – na rozdíl od mnohých, kteří se kriticky vymezovali vůči stalinismu – je svou autenticitou, hravostí, neoficiálností polickým gestem par excellence. Zlom přichází v osmašedesátém, v roce plném (jak se posléze ukáže zmarňených) nadějí. Semafor se svým semaforským způsobem stává politickou tribunou. Představení, v němž byli S + Š naposled spolu, *Jonáš a dr. Matrace*, bylo – mimo jiné – reakcí na sovětskou okupaci a v jeho finále oba aktéři zpívali: „My jsme ti stoprocentně rozhněvaní muži / My máme v srdci vzdor a v oku plno zloby / Ta naše píseň burcuje a paže tuží / Tomu, na koho náhle padla tíha doby.“ A předcházející vaudeville absurdity *Poslední štace* byl satirickým podobenstvím poměrů uplynulých dvaceti let. Tato kapitola přináší i cennou vzpomínku Jiřího Menzela na noc z 20. na 21. srpna a zaznamenává nečekaný přerod Jiří Šlitra z vlažného Čecha z patriota.

Vztah „strany a vlády“ k Semaforu se během času proměnil od záluďných pokusů divadlo zničit k blahosklonnému souhlasu, který Semaforu putujícímu po propůjčených sálech umožnil získat stálou scénu v dnešní Stýblově pasáži. Je ostudou české divadelní kritiky, s několika výjimkami (Alena Urbanová, Vladimír Justl, Ladislav Daneš a pár dalších), že k tomuto ideologickému honu přidávala rádoby odborné argumenty. Prim hrál Sergej Machonin, který kupříkladu v Rudém právu o *Takové ztrátě krve* napíše: „Mládež se do Semaforu jen hrne. S čím odchází...“ a nemůže přitom nevědět, že krajně negativní kritika v deníku ÚV KSČ má pečť ortelu. (Tímto citátem samozřejmě nenaznačuji, že měl podíl na zákazu po premiéře první verze hry, na to byl i stranický kritik příliš malý pán.) Ke cti mu slouží, že po *Jonáši a tingl tanglu* svůj postoj přehodnotil, stal se semaforským příznivcem a v sedmdesátých letech, už jako disident, napsal do občasniku amatérského Jonáš

klubu nejpronikavější recenzi Suchého a Havlíkovy *Elektrické pumy*.

Klusákův Semafor S + Š je podložen důkladným studiem pramenů – od iniciační brožury Jana Císaře *Divadla, která našla svou dobu* přes Pickovy *Hovory s veverkou* ke studiím v odborných časopisech, deníkovým recenzím a vzpomínkám mnoha semaforských aktérů. Klusák vsadil na chronologii a od semaforské prehistorie ozřejmuje dle datace premiéry v Semaforu S + Š, pěkně jednu za druhou. O čem byla, jaká byla, jaký byl její úspěch či neúspěch, a přidává i pár kuriozit, o nichž autor této recenze, který Semafor zná od *Dobře placené procházky* z vlastní divácké zkušenosti a leccos o Semaforu napsal, neměl ani ponětí. Mám-li být aspoň trochu kritický, musím upozornit i na to, že tato kniha není zcela bez drobných faktických chyb. Například záměna pořadí dvojprogramu *Básníci a sedláci* / *Revizor v šantánu* – poslední aktovky se Šlitrovou hudbou už po jeho smrti, ale to je pouhá marginálie.

V samostatné kapitole je decentně pojednána smrt Jiřího Šlitra. Opět vějíř vzpomínek včetně osiřelé rodiny, strážlivá policejní zpráva o vyšetřování Šlitrova tragického konce, úvaha o teoriích, které se kolem něj vyrojily, a kondolenční dopisy od slavných osobností i tzv. obyčejných lidí. Dnes si je už sotva kdo pamatuje, a tak aspoň jeden citát z Jiřího Voskovce: „Skladatel-písničkář, komik, rafinovaný grafik, kreslíř absolutně svého stylu. Jeho linie improvizace letěla s volností draka utrženého ze řetězu a přitom dbalého dynamiky větru, po němž plachtí...“

Pavel Klusák je ročník 1969 a v Semaforu S + Š nic neviděl. Podařilo se mu ale něco nečekaného: při četbě jeho knihy máte neodbytný dojem, že všechny inscenace S + Š viděl, a možná i čtenář, který vzhledem k věku v Suchého a Šlitrově Semaforu nikdy nebyl, bude mít pocit, že viděl všechno. Semafor S + Š byl podle Klusáka nejvýraznějším hlasem své doby, jejíž ozvěna zní do dneška. Dovoluji si k tomuto leitmotivu knihy přidat i cosi z hlediska divadla. Suchý se Šlitrem se vrátili k pokleslým žánrům, šantánům, barům, kabaretům a zpěvním sáním a vytvořili z nich něco, co by menší duchové pokládali za nemožné: umění!

Pavel Klusák má pravdu: Jiří Suchý a Jiří Šlitr se zasloužili o stát. Proč by měli toto nejvyšší uznání dostávat jen výjimeční politici? •